

Побережець Ганна – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

Панчук Анна – здобувачка вищої освіти спеціальності D3 Менеджмент, Миколаївський національний аграрний університет

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Розглянуто особливості державотворчих процесів в Україні у період радянської влади. Проаналізовано етапи становлення радянської моделі управління, її вплив на формування політичної системи, суспільних інститутів та національної ідентичності. Здійснено огляд ключових політичних подій і рішень, що визначали розвиток української державності в умовах підпорядкування союзному центру.

Актуальність теми полягає у необхідності глибокого осмислення державотворчих процесів в Україні періоду радянської влади як одного з найсуперечливіших етапів національної історії. У сучасних умовах збройної агресії проти України особливо важливо переосмислити досвід минулого, аби зрозуміти витoki нинішніх політичних, соціальних і національних викликів. Дослідження радянської моделі державності дозволяє виявити закономірності формування політичної системи, її вплив на розвиток українського суспільства, державного управління та національної ідентичності. Аналіз досягнень і прорахунків тогочасних політичних рішень сприяє усвідомленню історичних помилок, що своєю чергою, має практичне значення для вдосконалення сучасного державного будівництва.

Крім того, вивчення державотворчих процесів радянського періоду допомагає зрозуміти природу сучасних політичних протиріч, а також простежити еволюцію ідей української державності - від обмеженої автономії у складі СРСР до здобуття незалежності у 1991 р. Дослідження цієї теми є не лише історично значущим, а й надзвичайно актуальним у контексті боротьби України за збереження своєї державності та суверенітету сьогодні.

Проблематику державотворчих процесів в Україні досліджували низка українських науковців, кожен з яких зробив свій внесок у вивчення цього явища з різних підходів. Є. М. Петров акцентує увагу на необхідності переосмислення державотворчих і інтеграційних процесів у контексті світового історичного розвитку та євроінтеграційних викликів [1]. М. М. Вегеш у своїй праці «Вступ до курсу «Державотворчі процеси в Україні»» розглядає еволюцію української державності через призму політичних, правових і культурних чинників [2]. Іван Терлюк аналізує державотворення як

системне явище, зосереджуючись на сутності понять «*держава*», «*державність*», «*державотворення*» та їхньому значенні для розвитку українського суспільства [3] та ін. Не применшуючи значення й важливість наукових напрацювань попередників, слід зазначити, що проблема державотворчих процесів в Україні потребує подальшого осмислення в умовах сучасних викликів, зокрема інформаційної війни, яку веде росія проти української державності. Сучасна агресія супроводжується не лише військовими діями, а й маніпулятивними спробами перекручування історії, підриву національної ідентичності та заперечення права України на власну державність. Тому актуальним є звернення до історичного досвіду минулого для розуміння механізмів формування, збереження й захисту української державності.

Метою роботи є дослідження особливостей державотворчих процесів в Україні у період радянської влади з урахуванням їхнього впливу на становлення сучасної української державності. Також передбачається виявлення історичних закономірностей і суперечностей цього процесу та аналіз його значення у контексті сучасної боротьби України за суверенітет і інформаційну незалежність.

Термін державотворення (англ. State-building) запровадив у 1975 р. американський соціолог Чарльз Тіллі стосовно історії Західної Європи. Це комплексний довготривалий процес, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та інші чинники.

Українська радянська держава виникла у грудні 1917 р. на I Всеукраїнському з'їзді рад як федеративна частина Російської Республіки, а 6 січня 1918 р. була проголошена Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР). Попри декларовану незалежність, договір про воєнний і господарський союз 1920 р. фактично підпорядковував Україну центральним органам влади РРФСР, що перетворило її на формально суверенну, але реально залежну республіку.

Прийнята Конституція УСРР 1919 р., затверджена ВЦВК, багато у чому повторювала положення Конституції РСФРР 1918 р., що засвідчувало гармонізацію законодавства та уніфікацію політичної системи у межах радянської федерації.

Після ухвалення Конституції СРСР 1936 р., що офіційно проголосила «перемогу соціалізму», у 1937 р. було прийнято Конституцію УРСР, яка стала продовженням процесу формального вдосконалення радянської державності. Новий Основний Закон виглядав більш ліберальним порівняно з попереднім, передбачаючи розмежування законодавчих і виконавчих повноважень та визначаючи Верховну Раду УРСР єдиним законодавчим органом. Це стало певним кроком до формування юридичної культури нормотворення та розвитку системи підготовки законопроектів.

Однак реальна політична практика суттєво відрізнялася від задекларованих принципів: Верховна Рада залишалася інструментом

реалізації рішень комуністичної партії, а вся законодавча діяльність здійснювалася під контролем партійних структур - ЦК КПУ та ЦК КПРС.

У радянський період також існувала специфічна практика спільного нормотворення, коли рішення ухвалювали одночасно ЦК КПРС, Рада Міністрів СРСР і ВЦРПС, що демонструвало злиття партійної, державної та громадської влади. У повоєнний період, особливо з 1960-х років, на теоретичному рівні почали розроблятися нові підходи до законодавчої діяльності, а в 1980-х роках з'явилася ідея ухвалення спеціального Закону «Про закони в СРСР», який мав би унормувати процес законотворення. Втім, цей закон так і не був прийнятий ні в СРСР, ні в УРСР, ні вже у незалежній Україні, що свідчить про незавершеність реформування радянської правової системи.

Українці впродовж усього ХХ ст. неодноразово заявляли про право на власну державність. У жовтні 1938 р. на Закарпатті, тодішній частині Чехословаччини, розпочався процес формування української держави, що завершився проголошенням 15 березня 1939 р. незалежності Карпатської України - першої української республіки міжвоєнної доби.

Під час Другої світової війни 30 червня 1941 р. у Львові було проголошено Акт відновлення української держави, а в липні 1944 р. утворено Українську головну визвольну раду (УГВР) – політичне представництво визвольного руху, яке відображало прагнення українців до незалежності навіть у підпільних умовах боротьби.

Попри тоталітарний тиск, державницькі устремління народу не згасли. Наприкінці 1980-х років на тлі послаблення радянської системи активізувався національно-визвольний рух, який завершився прийняттям Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.) та Акту проголошення незалежності (24 серпня 1991 р.). Ці події означили відновлення історичної державності України й стали вирішальним чинником розпаду СРСР і краху комуністичної системи. На референдумі 1 грудня 1991 р. український народ абсолютною більшістю голосів підтвердив прагнення жити у самостійній, незалежній державі.

Отже, державотворчі процеси в Україні періоду радянської влади пройшли складний і суперечливий шлях – від формальної автономії до фактичної залежності від центру. Попри тоталітарний контроль, прагнення українців до самостійності не згасло, що виявлялося у національно-визвольному русі, спробах відновлення державності та збереженні історичної пам'яті. Саме ці традиції стали основою для відновлення незалежності України у 1991 р., утвердження її суверенітету та демократичного розвитку.

Література

1. Петров Є.М. Державотворчі процеси в Україні на переломних етапах історичного розвитку. *Наукові праці МАУП*, 2012. Вип. 1 (32), С. 109–115 URL : <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/3543/3920>

2. Вегеш М.М. Державотворчі процеси в Україні : навчально-методичний посібник. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород. 2020. 42 с.

3. Терлюк І. “Держава” і “державність”: до проблеми теоретико-правового та історикоправового змісту понять в контексті українського (національного) державотворення. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. 2021. № 1 (29). С. 17-28. URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/may/23521/5.pdf>

4. Маринець Надія, Мараєва Уляна, Побережець Ганна. Патріотичний дух українців як шлях до перемоги. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 44, с. 77–83. *Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 44, P. 77–83.*

Побережець Ганна – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

Прогонюк Катерина – здобувачка вищої освіти спеціальності D3 Менеджмент, Миколаївський національний аграрний університет

ПІДОЗРІЛІ ПОЛІТИЧНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕВОЛЮЦІЇ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розглянуто політичні та національні революційні процеси в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст., які в умовах імперського контролю сприймалися як підозрілі та небезпечні для існуючих режимів. Проаналізовано причини посилення національного руху, формування перших українських політичних партій і зростання національної самосвідомості. З’ясовано, що ці революційні події стали важливим етапом становлення модерної української нації та передумовою подальших державотворчих процесів у ХХ ст. Прослідковано еволюцію українського національного руху, починаючи від культурно-просвітницьких ініціатив і діяльності наукових та літературних товариств до переходу до організованої політичної боротьби. Особливу увагу приділено формуванню перших українських політичних партій, які стали важливою інституційною основою модерної національної ідентичності та політичної активності. Досліджено вплив загальноєвропейських тенденцій – лібералізації, поширення соціалістичних і національно-визвольних ідей – на українське суспільство та його прагнення до самовизначення. Показано, що зростання освіченості, розвиток преси, підвищення соціальної мобільності та посилення боротьби за культурні права сприяли пробудженню широких верств населення й формуванню нової хвилі української політичної думки.

Вивчення політичних і національних революційних процесів кінця ХІХ – початку ХХ ст. є надзвичайно важливим для розуміння становлення української національної свідомості та формування основ державності. Саме